

ULTIMA ESPERANZA BOOKS

Eftertankar

En självbiografi

Finn Bergstrand

Av Finn Bergstrand har tidigare utkommit:

Uträkningen (2015)

Vid vägs ände (2018)

Buss 121 från Kalmar (2020)

Bryggan (2021)

Under signaturen Måns Ripa
har Finn Bergstrand tidigare gett ut:

Skarvar (2008)

Till förväxling lik (2008)

Varggropen (2009)

Avsked på grått papper (2011)

Hur jag mig i världen vände (2011)

Silverbäcken (2012)

Torsåskuppen (2013)

Dimbankar (2015)

Bedrägligt sken (2016)

Hugget i sten (2017)

Skrämskott (2018)

Sånt händer inte i Torsås (2019)

ISBN: 978-91-986914-1-2

© Finn Bergstrand

Lund 2021

*Författarbilden på omslagets framsida är från Kalmarsundskusten;
fotot: Niklas Bergstrand*

Tryckt hos Exakta, Malmö

Utgiven av Ultima Esperanza Books, Stockholm 2021
www.ultimaesperanzabooks.se

Innehållsförteckning

7	Förord
9	Barndom vid Kalmarsund
22	Gränna
35	Gymnasist i Lund
40	Student i Lund
54	Statskunskaper
62	Konstitutionsutskottet
68	Gamla Stan
73	Attaché i UD
80	Washington
89	Beirut
100	Tillbaka till UD
104	Riksdagen
121	Australien
126	Unesco
137	Moçambique och Swaziland
155	Stockholmsbaserad ambassadör
173	Departementsråd för Asien
186	Singapore och Brunei
202	Konsult i Lund
208	Boenden
212	Pensionärsliv
223	Vår plats i världen
228	Politik
235	Skriverier
241	Funderingar
246	Rötter

Förord

Att på ålderns höst skriva ner sina minnen är en vanlig ambition som kanske har spänts på i pandemins tid. Men har dessa något att tillföra också en större krets av läsare, särskilt de som är intresserade av utrikespolitik och nutidshistoria? Har mina privata upplevelser något intresse för dem?

Trots denna tveksamhet vill jag här berätta om ett liv som började med barndomen vid Kalmarsund och i Gränna, fortsatte med åren i Lund och sedan som riksdags- och UD-tjänsteman. Och så tillbaka till Lund och ett kombinerat student- och pensionärliv.

Det var växlingsrika år som flöt förbi. Jag träffade flyktigt en del kända människor, trevliga såväl som blodbesudlade, upplevde några dramatiska tillfällen, visserligen mest som vittne, men jag påverkade inga viktiga händelseförlopp. Ett ganska vanligt UD-liv, som ändå hade en del inslag, värda att berätta vid sidan om allt det andra.

Festen är över, åtminstone den som skedde i tjänsten. Som pensionär har jag fått uppleva hur den ändå på många sätt har kunnat återuppstå, dock i andra former i kollegors och vänners glada lag, men kantad av brustna förhoppningar om en bättre värld.

Släktminnen kan vara ett minerat område. De har sällan något allmänintresse och i mitt fall har de redan förmedlats på annat sätt till slakten. Ändå har jag funnit det lämpligt att för en bättre förståelse ge den här berättelsen en bakgrund av minnen från barndom och uppväxt, därtill en del om rötterna bakåt i tiden.

Lund i september 2021

Finn Bergstrand

Vissa delar av texten i kapitlet "Stockholmsbaserad ambassadör" har i litterärt omarbetad form återgivits i min novellsamling "Bryggan".

Barndom vid Kalmarsund

Aren kring 1930-talets början var oroliga. Kreugerkraschen våren 1932 skapade en ny ekonomisk kris i hela världen, den redan stora arbetslösheten i Sverige förstärktes och därtill kom stora strejker samt skotten i Ådalen våren 1931. I min barndoms bygd vid Kalmarsund började redan sommaren 1929 den hårda lantarbetarkonflikten som fick sitt slut först 1932 och efterlämnade bitterhet på många håll.

I slutet av september 1931 avskaffades guldmyntfoten, något som skakade om den dåtida världen. Den svenska kronan förlorade därvid mycket av sitt värde. Till de mindre uppmärksammade följderna därav kan läggas min tillkommelse eftersom det möjligen kan finnas ett orsakssammanhang mellan den penningpolitiska oron och konceptionen av mig. Jag föddes i alla fall nio månader senare, den 19 juni 1932 på Kalmar lasarett.

På hösten börjar det långa socialdemokratiska maktinnehavet i Sverige och Per Albin Hansson blir statsminister. 300-årsminnet av slaget vid Lützen den 6 november firas överallt, förvisso också i min egen hembys kyrka, med flaggor, parader och predikan av kyrkoherden. Hitler tar makten i Tyskland och nazismen börjar så smått växa i Sverige. Nationalismen frodas i alla läger.

Mina föräldrar var av traditionella skäl stabilt borgerliga och tyskvänner. Tyskland var Kulturlandet för många och de talade bättre tyska än engelska. Men för nazister hade föräldrarna ingen sympati, inte heller för kommunisterna. Per Albin stod högt i kurs och vid riksdagsvalet 1940 röstade både far och mor på socialde-

mokraterna, för den nationella enighetens skull, inte för någon ism. Fyra år senare blev det för deras del åter borgerliga röstsedlar, Högers eller Folkpartiets. Men Bondeförbundet var aldrig något alternativ för min far. Efter en lokal tvist i kommunen rådde han långt senare sina barn: ”Lita aldrig på Bondeförbundare”.

Mor hade varit postexpeditör i Stockholm och de gifte sig där 1919. Far blev provinsialläkare och efter tjänst i Härnösand och Gränna kom de till Söderåkra 1926.

Min farfar var av gammal bondesläkt inne från Småland men fick utbilda sig och blev folkskollärare och kantor i Långasjö.

Farmor kom från en bruksförvaltarfamilj i Klavreström med krigiska och spännande anor längre tillbaka i tiden. Den bakgrunden uppenbarades först långt senare genom min och min brors släktforskning. På farfars sida fanns en mörk släkthistoria med mord och flyktliknande utvandring till Amerika som inslag i familjehistorien. Man talade inte om detta. Där rådde mörker.

Mors släkthistoria var helt okänd för oss barn. Hon hade inga

Familjebild från dopet 1932.

släktingar och vi barn fick bara veta att båda hennes föräldrar hade dött tidigt, att hon tagit studenten som privatist i Mariannelund och att hon senare utbildat sig till postexpeditör i Stockholm. Det var allt och därmed lät vi oss nöja, men även den historien skulle senare öppna sig och få oväntade inslag.

Föräldrarna var varandra ganska olika, det insåg jag tidigt. Mor var intellektuell, nyfiken på livets olika aspekter, och lite slarvig, medan far var den strävsamme samhällsbevararen med fasta och sunda åsikter. Arbetsam och vän av ordning. I Söderåkra chefade han över en sjukstuga, mera utbyggd än vad som var vanligt på den tiden och därför av läkarkollegor i Kalmar ironiskt kallad "Serafimern i Söderåkra". Hans yrkesbröder gillade inte att far tog patienter från dem. Som läkare var han skicklig och omtyckt, varom många av hans gamla patienter har vittnat. Han var dessutom observant på alla de udda människor varav bygden var full på den tiden. Historierna om dessa förgylldes med åren.

Där fanns många enskilda original som han gärna skildrade för

Läkarbostaden i Söderåkra omkring 1930.

oss barn men också en allmän beskrivning av Torsåskvinnorna som han hittat i en ämbetsberättelse från 1890-talet. I denna påstods dessa vara ”ständigt pratande, ett tillstånd som endast en av naturen påtvungen andning kunde få dem att tillfälligt avbryta.”

Far hade fyra syskon. Även dessa drogs fram till olika högre utbildningar och yrken och därmed fullbordades den vanliga ståndscirkulationen efter sekler av vadmalsliv. En syster, gift med en dansk skulptör, blev känd författare och därför släktens stolthet.

*

Min födelse på BB i Kalmar var odramatisk men blev senare i livet omgärdad av några berättelser som möjligen påverkade mitt självmedvetande. Ankomsten ut i världen hade nämligen skett på en söndag och söndagsbarn var fint. Därtill kom att mitt huvud då hade varit försett med en så kallad segerhuva. Detta bådade gott för framtiden, sades det.

Märkligare blev emellertid mottagandet strax efter hemkomsten till bostaden i Söderåkra. I trädgården travade fritt omkring en påfågel av manskön vid namn Farao och denne greps periodvis av trängtan till en påfågelshona i byn, vi kan kalla henne Eva. Hon ägdes av patron Adolfsson på Bruatorp. Farao bredde vid dessa tillfällen ut sina vida vingar och flög över hus och trädgårdar den knappa kilometern till sin Käraste, en mäktig syn. Efter larm på telefon måste far med bil hämta hem Farao, inte helt utan problem.

Min första natt i hemmet hände det, I den ljusa juninatten, ammad av min moder, hördes genom den öppna balkongdörren ett vingbrus och hon tittade ut. Det var Farao som självmant återvände från Eva och så hade aldrig tidigare skett. En sensation som med tiden fick än större proportioner eftersom han aldrig mer sökte upp sin Käraste. De hade gjort slut. Orsaken låg i öppen dager, ansågs det. Min ankomst till hemmet krävde en skyddsvakt mot yttre faror och Farao påtog sig den rollen. Därmed var det givet att han, vid långt senare förrättad bodelning, skulle tilldelas mig.

Farao.

Nu står han, uppstoppad och något luggsliten, på en hylla i mitt torp några kilometer bort. Han blev ett offer för långdragen missämja mellan far och mor som en kväll under den hårda vintern 1940 inte kunde enas om ifall Farao behövde tas in i det uppvärmda köket eller kunde uthärda kylan i brygghuset.

Natten blev mycket kall och på morgonen återfanns Farao död i brygghuset. Föräldrarnas redan då påbörjade skilsmässa fick en ytterligare motivering när samsyn inte kunde nås ens i ett fall som detta. Snart splittrades familjen och vi flyttade alla från byn.

Minnet av barndomshemmet är fortfarande starkt, till en början fördjupat av sorgen över att ha förlorat något väsentligt. Syskonskaran splittrades och flyttade till olika platser långt bort.

Under många år längtade jag tillbaka till den trygghet och hemkänsla som jag retrospektivt tyckte mig finna i miljön kring

bostaden i den småländska landsortsbyn. De ljusa minnena därifrån kom ofta tillbaka. Det lilla barnet hade inte riktigt förstått innebörden av föräldrarnas märkbart svala relation till varandra utan lyckades i stället få sitt minne uppfyllt av barndomens lekar, syskonens munhuggningar, tjänstefolkets bestyr i köket men också av familjens ständigt ömhetsmottagande irländska setter Poppy.

Utanför huset stördes den lantliga friden sällan av oljud. Långtradare och motorgräsklippare var okända företeelser. Järnvägen låg tillräckligt långt bort för att tågtrafiken inte skulle kunna uppfattas, men ibland hördes mistlurarnas dova bölanden ute i Kalmarsunds höst- och vinterdimma. De ingav mig på samma gång såväl oro som också välbehagskänslor av att befinna mig i säkerhet inom hemmets tjocka väggar. Där fanns tryggheten liksom den fysiska värmen.

Klara nätter syntes ljusskenet från Garpens fyr utanför Bergkvara. Med korta intervall for det sökande runt horisonten och min äldste bror fantiserade om ett äventyrligt framtida liv som fyrvaktare där.

Av någon anledning kombinerar jag gärna det avlägsna ljudet från mistlurarna med vemodet i mina tidigaste musikupplevelser vid grammofonen på övre våningen. Jag var särskilt förtjust i Schuberts "Ofullbordade" och Beethovens "Coriola" men också den religiösa sången "Gören portarna höga och dörrarna vida". Fortfarande, när jag i dag hör denna musik spelas, vaknar barndomsminnet av 78-varvsskivans raspiga ljud. Det är den versionen som jag föredrar.

Huset, i två våningar och rikligt prytt med snickarglädje, byggdes i mitten av 1800-talet som tjänstebostad för provinsialläkaren. Två bastanta pelare vid entrén skapade en viss herrgårdskaraktär och till denna bidrog också den i barnets ögon stora trädgården med exotiska växter, blomsterrabatter, rosengård, en liten fiskdamm och i ett hörn en lekstuga inbäddad i ett stort syrensår.

Här promenerade Farao omkring och plockade i sig mat, mestadels mask från gräsmattan. Ibland spände han upp sin färgrika fjäderdräkt till omgivningens beundran. Över allt detta lyste naturligtvis alltid barndomens sol nästan jämt – ja även på vintern, men då över djup och vit snö.

När jag har svårt att somna på kvällarna kan jag i tankarna återvända till barndomshemmet och mina upptäcktsfärder i nattens mörker leder mig då gång på gång fram till scener och lukter som legat inaktiva i mina hjärnceller. I matsalen står naturligtvis det stora matsalsbordet, i brun ek liksom resten av det tunga möblemanget. Till det bordet knyter jag gärna minnet av mina första pingpongspel – pingis var ett okänt ord – hellre än till middagsmåltiderna vid samma bord, då maten förtärdes under mestadels tung tystnad från föräldrarnas sida, en tystnad som fortplantades också till barnen.

Luncherna var betydligt trevligare. Då åt vi barn ute i det stora köket och skaran förstärktes av ett par skolbarn från familjer med bostad långt ute på landsbygden. Deras närvaro bland oss upplevdes som helt naturlig men jag har i vuxen ålder reflekterat över hur det kan ha känts för dem att sitta bland oss andra, på någon slags nåder.

I drömmen går jag uppför trappan till övervåningen. Där ligger den avlånga mörka hallen där far, konstigt nog, lät oss ha skjutövningar med luftgevär mot en rund pappskiva på väggen över trappan. Mot öster ligger sängkammaren och jag ser fars två jaktgevär som hänger i kors över den mörka sänggaveln. De matta blåsvarta piporna utstrålar farlighet och det är väl därför jag dras till dem. Det var förbjudet att ens röra vid dem. Försiktigt känner jag nu på dem.

Från den stora balkongen ser jag ut över åkerfälten ner mot Kalmarsund och det fjärran Öland. I en bekväm stol sitter far på sommarkvällen med sin gitarr och sjunger Karlfeldts Ölands-

visa och min fantasi grips av diktens tok som var på väg till Byxelkrok. Scenen förändras och jag upplever hur den till huset inbjudna manskvartetten i den djupnande augustiskymningen smeksamt sjunger ”Över skogen, över sjön, du din slöja sänker”. Kvartett- och körsång blev senare i livet nära följeslagare också till mig.

Huset har många rum och jag besöker dem med återupptäckarglädje. På väggarna hänger tavlor och somliga kommer jag plötsligt särskilt väl ihåg. Den idylliska röda stugan omgiven av blommande fruktträd fyller mig med glädje och längtan. Så vill jag bo. Bakom mig, på den andra långväggen, hänger den skrämmande bilden i grå färgskala av två kvinnor som med stripigt hår och fattigt klädda är på vandring mot något okänt mål. Idyll och hot – livets två motpoler.

”Om du misslyckas i skolan får vi sätta dig i skomakarlära” – så ville far skrämma oss barn till intensivare läxläsning och jag ser de två tavlornas motiv som en illustration till de två alternativen i den utmålade framtida tillvaron.

Utöver föräldrarna, mina fyra syskon samt tjänstefolk fanns i familjen, förutom Farao, alltid en hund som användes av far vid hans fågeljakter. Puck, Laila, Poppy, kanske flera. Med Lailas namn förknippar jag fortfarande sorg och förstämning eftersom jag klart minns den dag hon efter ett långt liv måste avlivas. Far kunde inte förmå sig att göra det själv, trots att han var en god skytt och utrustad med nödvändiga vapen. Bonden i granngården fick ta på sig uppgiften.

Den dagen rådde en dyster stämning i vårt hus, och fastän man försökt undanhålla oss småbarn vad som förestod så visste vi precis vad som väntade. Tillsammans med en lekkamrat gömde jag mig på brygghusets vind för att genom ett litet fönster bevittna avrättningen. Mitt hjärta bultade av upphetsning när jag såg grannbonden komma gående med sitt gevär gömt bakom

ryggen. Det gick någon minut och jag hörde skottet men såg inte hunden. Det var jag senare tacksam för.

Till utrustningen i vårt hus hörde två bilar, en Volvo med registreringsnummer H 1111 och därför kallad Elvablåsten. Den kördes av far på hans ständiga sjukresor i det stora distriktet. Dessutom fanns en gul DKW, ”Gula faran”, som på ett ofta äventyrligt sätt framfördes av mor.

Far var strängt sysselsatt med sina uppgifter som provinsialläkare men han gav sig ändå tid att syssla och leka med oss barn. Varje kväll en godnattsaga, självpåkittad. Mitt minne av mor från den tiden är mera diffust. Ofta läste hon någon bok men var i övrigt ständigt sysselsatt med strumpstoppning och klädlagning. På somrarna arbetade hon gärna i trädgården. Senare har jag bättre förstått att uppskatta henne, intellektuellt välutrustad som hon var, men utöver sina barn tvingad till en för henne oinspirerande husföreståndarroll.

Intill sparrissängarna på gränsen mot åkern stod en gammal rostig T-Ford med avmonterade däck, för evigt parkerad intill brygghusväggen. Med den gjorde vi barn äventyrliga resor långt bort i världen. Men den fungerade också, i kombination med sparrisens yviga plymer, som gömställe när det var dags för den sortens lekar ute i trädgården.

Det bästa gömstället hittar jag ändå innanför en liten lucka nära golvet i barnkammaren på boningshusets övervåning. I minnet söker jag mig gärna tillbaka dit, petar loss den handtaglösa träplattan som är infogad i väggen och kryper in i det lilla snedutrymmet som blivit över när huset byggdes. Där ligger några gamla verktyg, träull och sågspån liksom en tom hattask, dessutom ett par kartonger med diverse skräp, delvis av spännande slag.

Det viktigaste fyndet, en stor rostig nyckel, hittar jag till hälften dold under några kvarlämnade snickarverktyg. Den är

uppenbart överdimensionerad för husets nuvarande lås och jag fantiserar om att den kan öppna dörren till en dold skattkammare. Men var finns denna? Det var aldrig på tal att bortföra nyckeln, den tillhörde huset, hade gjort så sedan urminnes tider och skulle ligga kvar i det lilla utrymmet i minst lika lång tid framåt till dess dörren till det hemliga uppenbarades. Så tänkte det drömmande barnet.

Vårt hem var efter tidens mått väl utrustat med rinnande varmt och kallt vatten samt två vattenklosetter. Ute från gårdsplanen mot vägen hör jag det dova, malande ljudet från pumphuset som då och då under någon minut drar upp vatten till vår bostad. Ljudet är inte vackert, men starkt stämningsladdat. Tillsammans med de raspiga grammofonskivorna och mistlurarnas dova ljud ute från sundet har jag här en akustisk kuliss som omistlig bakgrund till de nostalgiska upplevelserna från barndomshemmet.

Sex år gammal började jag småskolan som privatelev hos fröken Hildur Olsén i hennes bostad på kyrkskolans övervåning. Vid sju års ålder tilläts jag därför börja i andra klass i småskolan i Övraby hos fröken Hildur Adrian. Privatlektioner i pianospel tvingades jag till hos lärarinnan fröken Jonner, som bodde granne med fröken Olsén. Någon pianospelare blev jag aldrig med den pedagogik som där bedrevs, det fick bli självläring senare i livet och resultatet blev därefter. Jag kom att spela hellre än bra, a coming man som aldrig nådde fram.

Dessförinnan hade Blixtnedslaget ägt rum den 22 juli 1939, en händelse som otaliga gånger kommenterats i familjen och kanske har sin plats också här.

Min äldste bror Ingemar, hans skolkamrat Bengt Höglund och jag hade den dagen varit och badat i Djursvik, en liten by vid kusten. På vägen hem möttes vi av ett regnoväder och ställde oss därför i skydd under en stor ek. Det var oförsiktigt. Blixten

De blyxtslagna firar minnet av sin överlevnad 1989.

slog oväntat ner och vi kastades till marken. Bengt blev allvarligt brännskadad medan Ingemar och jag kom betydligt lindrigare undan.

Underrättelse om blixtnedslaget inte telefonerades till vikarie-
rande provinsialläkare som fick beskedet att det var tre offer,
”två döa å en halvdö”. Jag var en av de döa eftersom jag blivit
tillfälligt medvetlös. Bengt var den andre. Min bror blev till-
fälligt förlamad i halva kroppen och uppfattades därför som
”halvdö”. På fråga efteråt om jag hade uppfattat vad som hänt
lär jag ha svarat att ”jag trodde det var Ingemar som släppte sig”,
en respekt för min storebrors olika kapaciteter som jag behållit
genom livet. Bengt blev så småningom professor i nationaleko-

nomi, Ingemar blev röntgenöverläkare. Offer för den ”Lidnerska knäppen”, men med fördröjd effekt?

*

Andra världskriget bröt ut den 1 september 1939 men mina minnen av denna dag är ganska suddiga och består kanske mest av sekundärminnet av föräldrarnas skildringar. Men den 30 november 1939 anfölls Finland av Sovjet i vad som kom att kallas Vinterkriget och detta minns jag däremot ganska väl eftersom det starkt påverkade atmosfären i hemmet. Far flyttade varje kväll nålar på en stor väggkarta för att bättre kunna följa utvecklingen av fronterna mellan finnar och ryssar och han berättade i sina godnattsagor för oss barn om den modige finske löjtnanten Sivios heroiska gärningar. Det rädde en nästan hatisk, i varje fall starkt antirysk, stämning i hemmet som skulle påverka mig under mycket lång tid.

Tyskarnas angrepp och ockupation av Danmark och Norge den 9 april 1940 minns jag också eftersom vad man trodde var tyska flygplan observerades över Kalmarsund. Samma dag anlände en pluton soldater och blev under fars och mitt överinseende inkvarterade i den gamla herrgården i Djursvik, på somrarna barnkoloni. De grävde skyndsamt skyttevärn nere vid hamnen och det kändes upphetsande.

Hösten 1940 fick jag för första gången uppleva potatislov och under några dagar mot två kronors betalning arbeta med potatisplockning på Kollinge-Karlssons åker nedanför kyrkan. Det var min första ”anställning”. Potatisloven upprepades varje höst fram till krigsslutet och med något högre ersättning. Kaffepauserna ute på åkern glömmer jag aldrig eftersom där bjöds de godaste vetebullar man kunde tänka sig, trots kristidsransonering.

Föräldrarnas skilsmässa medförde att min mor tillfälligt flyttade till en lägenhet i Kalmar tillsammans med min lillasyster. Strid pågick kring hur de övriga fyra barnen skulle fördelas. Tvisten

avgjordes slutligt i anknytning till min födelsedag 1941 och jag transporterades då, med den äldre brodern Yngve som eskortör, till Gränna dit vår mor och lillasyster Anna-Beth under mellantiden hade flyttat. Det skedde utan någon som helst klagan eller motstånd. Det var spännande att få flytta till en helt ny miljö.

Far och de tre äldre bröderna flyttade några månader senare till Växjö. Att åtminstone delvis få stanna kvar i barndomsmiljön fanns därför inte på kartan. Under de två följande somrarna kunde ändå hela syskonkretsen vistas en månad tillsammans, inhyrda i övervåningen till handelsboden i Djursvik och med en egen lokalt byggd liten segelbåt liggande vid bryggan i byns hamn. Där föddes mitt intresse för segling, men som jag senare i livet aldrig fick nämnvärt utveckla.

Gränna

Aren i Gränna blev lyckliga. Vi bodde mycket bra och centralt i en hyreslägenhet vid Bergsgatan omedelbart nedanför Grännaberget. Från vår våning hade vi en fantastisk utsikt ut över Vättern och Visingsö. De kalla krigsvinternarna frös Vättern och jag har starka minnen av skridskoutflykter på den klara isen långt ut till ”lake-kojorna”, halvvägs till Visingsö. Mor ordnade en gång en släutflykt över isen hela vägen ut till ön tillsammans med en annan familj. Vid återfärdens slut välte släden och vi hamnade i en snödriva när hästen skulle ta fart i svängen uppför gränden norr om Gränna kyrka. Ingen av oss kom till skada och därför var det inte tal om någon polisutredning.

Vår bil (DKW:n) fick inte användas under kriget på grund av bensinransoneringen, så vid förflyttningsbehov åkte vi buss i olika riktningar, utöver de frekventa utflykterna sommartid med båt till Visingsö. Men oftast förblev vi under semester- och lovdagar i närområdet.

Jag hade det som barn mycket trevligt i småstadsmiljön, även om jag saknade närheten till de äldre bröderna. Fars möjligheter att hälsa på oss småbarn var begränsade av skilsmässodomen. Han framstod som auktoritär jämfört med mor. Friheten var större i Gränna än i Växjö, men detta var ingenting som jag gick och tänkte på dagligdags.

Huset vi bodde i hade en trädgård som sträckte sig ända upp mot Grännabergets fot. Till grannarnas förskräckelse klättrade vi

friskt uppför det branta berget, trots uppenbara risker för livet, detta utan att mor tycktes oroas sig. Hennes filosofi var nog att barnen själva hade förstånd att i tid känna ”gränserna”.

Uppe på Grännaberget och i skogarna och hagarna där ovanför var jag och mina kamrater ofta och lekte. Där byggde vi egna hyddor och rev andras. Lågskaliga krig som aldrig vållade fiendskap. Ibland tog vi oss längs stigar norrut på berget fram till Brahehus.

Scoutverksamheten spelade en stor roll för ungdomarna på den tiden och jag var inget undantag. Kyrkoherde Wendel var scoutkårens ledare och jag tilldelades patrullen Uttern. En övergiven verkstad vid Grännabergets fot var vår mötesplats där vi övades i att slå olika knopar. Halvslag runt egen part visade sig senare i livet vara den mest användbara. Någon lördag i månaden gjordes utflykter i skogarna uppe på berget för att lära oss vildmarksliv och överlevnad, men alltför ofta var det ruggigt väder och vår kårledare var nog den som frös allra mest. Ett par gånger fick jag vara med på stora scoutläger i Sverige, och därtill 1947 på en jamboree i norra Frankrike.

Om somrarna badade vi flitigt, dels i sjön Bunn (via cykel), dels i Ören, längre mot Tranås och via buss. Närmast låg dock Vättern och trots det kyliga vattnet valde vi barn gärna ”von Dübens badställe” som låg rakt nedanför staden.

Från våra fönster vid Bergsgatan hade vi en fin utsikt över Vättern och Visingsö, numera skymd av de uppväxta träden i Braheparken. Nästan alltid syntes på vattenytan någon av de små båtarna (Hebe I, II, III) eller den större, Motala Express, som trafikerade sträckan Gränna-Visingsö-Jönköping.

Snett nedanför oss, söder om parken, bodde den trevlige provinsialläkaren Gösta Nordmark och hans pianospelande hustru Karin med sina två barn Ulla och Lars. Ulla var mycket vacker och därför uppvaktad av de äldre kamraterna. Från mitt fönster kunde jag om kvällarna då och då beskåda den trafik som pågick

i trädgården och där tillfälliga favoriter tilläts åla sig in genom Ullas fönster utan föräldrarnas vetskap.

Det är detta hus som den förre kristdemokratledaren Alf Svensson sedan många år bebor, förmodligen utan att känna till dess syndfulla historia.

I huset omedelbart norr om oss bodde det barnlösa gamla paret Anton och Gerda Nilsson. Han var ett original – konstnär, backhoppningsentusiast med mera och ofta i konflikt med folk som hade deklarerat motsatt uppfattning till honom i någon fråga. I vårt fall rådde dock vänskapliga förhållanden trots parets vända och protester vid de bergbestigningar som vi barn ibland företog.

Söderut längs Bergsgatan, intill kyrkogården, låg Fongs Gelbgjuteri. Produkterna därifrån var stadens stolthet, vid sidan av polkagristillverkningen och polarfararen Andréé.

Kyrkoherde Wallis Wendel var stadens andlige ledare men hade konkurrens från de många frikyrkliga församlingarna. Min mor betecknade sig som agnostiker men hade ingenting emot att jag liksom mina kamrater ville bli konfirmerad i statskyrkan. Någon religiös böjelse låg inte bakom min önskan, bara ren konvention samt uppfattningen att när man väl var konfirmerad, då var man också vuxen och fick bära långbyxor.

Min andliga förberedelse inför konfirmationen höll dock på att få ett hastigt slut när jag under en bibellektion i barnsligt nit ifrågasatte Guds existens och bad kyrkoherden om skriftliga bevis för denna. Wendel blev upprörd, kontaktade mina föräldrar och menade att den unge gossen borde bannas och få vänta ett år eller undfå extra undervisning. Min mor tog mig i försvar och tolkade mina ord som ett sunt uttryck för sökande efter sanningen. Min far blev däremot förfärad och gav mig vid första tillfälle en ordentlig utskällning.

Livet i Gränna och dess omgivningar var ytterligt idylliskt och påminde inte så lite om miljön i Elsa Beskows ”Tant Grön, tant

Brun och tant Gredelin”. Och ändå pågick ett grymt världskrig runt omkring oss vars förfärligheter vi då inte fattade vidden av. Jag följde ganska väl med vad som hände på krigsskådeplatserna i Europa men i mindre grad vad som hände därutanför, i Afrika och Asien. Ensam av klasskamraterna kunde jag stava rätt till Churchill och Roosevelt och kallades därför en tid för professorn.

I många Grännafamiljer var finska krigsbarn redan inkvarterade när jag anlände 1941 och bortsett från språkproblemen fungerade integrationen av dem för det mesta harmoniskt, trodde jag. Men långt senare har det uppenbarats att många vantrivdes och längtade hem, trots krig och förstörelse. Andra försvenskades och ville efter kriget bo kvar i Sverige, till föräldrarnas förtvivlan.

Vi barn blev tidigt medvetna om de nazistiska förföljelserna av judarna men vetskapen om de nazistiska utrotningsslågren nådde oss inte förrän vid krigsslutet. Eller visste mor och andra vuxna vad som hände men ville inte berätta om detta för oss barn? Jag vet inte. Kanske hade hon hört rykten men ville till en början inte tro detta om tyskarna, kulturfolket.

Krigets verklighet kom närmare en höstmorgon 1943 då staden plötsligt fick påfyllning av nya invånare i form av några hundra danska judiska flyktingar. De hade nätterna dessförinnan tagit sig över Öresund inför en hotande tysk razzia och snabbt förts vidare längre in i vårt land.

Med dessa danskar fick vi barn en hel del att göra. De äldre tonåringarna bland dem bildade så småningom en egen scoutkår, men när vi svenska scoutpojkar ville leka tillsammans med dem vände de oss ryggen. Så småningom gick det upp för alla att de i stället övade sig militärt inför den befrielse av Danmark som måste komma. De äldre och vuxna danskarna liksom andra flyktingar gav livet i Gränna många kulturella tillskott. Musikaliska soaréer, konstutställningar och föreläsningar avlöste varandra.

1944 anlände amerikanska stridsflygare till vår lilla stad och

bland dem fanns det en indian som väckte stort uppseende bland oss småpojkar, trots att han saknade den förväntade klädseln och hårbeklädnaden. De hade nödlandat eller kraschat i Sverige på hemväg efter bombuppdrag över Tyskland. Vi småpojkar fick snabbt kontakt med dem och de hjälpte oss bygga modellflygplan med hjälp av ett nytt material som kallades plastic.

Från tidigare 1300 invånare ökade stadens befolkning under kriget till kanske det dubbla. De nyanlända kom från många olika håll och deras integrering i samhället gick förvånansvärt smidigt, men inte utan skvaller och förundran över nykomlingarnas märkliga seder och matvanor.

Det fanns också stora ekonomiska skillnader mellan amerikanerna och de övriga flyktingarna. Flygarna var väl försedda med pengar och de bodde dessutom på det fina hotellet Ribbagården. Vid permissioner till Jönköping kunde de festa om ordentligt på Stora Hotellet, vilket väckte uppseende. Interneringen i Gränna måste de ha upplevt som ett paradiset och till detta hörde också de många Gränna flickor som föll för deras charm.

Mor arbetade alla dessa år som postexpeditör och hon har berättat om hur hon och de andra postfunktionärerna av myndigheterna instruerades att i hemlighet skicka alla flyktbrev till en censurcentral i Jönköping för genomläsning innan de återsändes till Gränna för utdelning till adressaterna. Brevens ständiga försening noterades av en observant dansk som blev mycket upprörd när han anade förklaringen till förseningarna men vägrades bekräftelse på sina misstankar.

Lilla Gränna fick naturligtvis sin del av spioneripsykosen i landet, "Spionen lägger pussel", och det gick vilda rykten om att en tysk kommunist, Filip, som bodde i "Påsatorpet" uppe på berget (han kallades därför "Filip i Påsen") var rysk spion och varje natt via radiosändare rapporterade hemligheter till Moskva.

Mitt intryck är att flyktingarna generellt sett betraktades med

stor välvilja av Grännaborna, som väl också tjänade en del extra pengar på dem. Några protyska, nazistiska motreaktioner hörde jag aldrig talas om, bortsett från min mors berättelse om den gamle pensionerade bokförläggaren Medén som en gång stötte ihop med en av de danska flyktingarna i postkontorets ytterdörr och då krävde att denne skulle flytta på sig: ”Ni är ju jude!”

Däremot fanns det säkert en hel del kommunister bland flyktingarna utöver Filip i Påsen. Jag kommer särskilt ihåg en annan av dem, Artur, som hade deltagit på norsk sida i striderna mot de tyska ockupanterna. Liksom Filip bodde han ensligt i en stuga på berget nära gården Kabbarp men isolerade sig inte. Ett par gånger bjöd han av pur vänlighet min lillasyster och mig på saft och kakor med olika muntrationer som extra krydda. Var även han spion? Vi höll det inte för uteslutet. Tiden var sådan.

Krigstiden medförde mörklägningsövningar även i Gränna då alla fönster, dolda med svart papp, under kvällen kontrollerades så att de inte släppte ut något ljus till vägledning för fientliga flygplan. Samtidigt skedde simulerade fällningar av brandbomber och i släckandet av dessa bränder engagerades också vi barn och vi busade rätt mycket i nattens mörker.

Det var nog sista året i folkskolan, som jag fick anställning som tidningsutbärare på Gränna Tidning som kom ut två dagar i veckan, tisdagar och fredagar. De tiderna kolliderade med mina slöjdlektioner men min kloke lärare, Bertil Ander, insåg att min oduglighet i slöjd var oförbätterlig och att det då var klokast att jag befriades från de två skoltimmarna och fick göra något vettigare.

Mot slutet av 40-talet var jag varje sommar anställd som väskbärare/nattportier på hotell Gyllene Uttern utanför Gränna och trivdes mycket med den tillvaron. Receptionschefen Alf Müller och hans fru Kjellfrid från Trondheim blev mina goda vänner och med dem tillbringade jag flera påskhelger i deras hytte nära Orkdalen i Trøndelag och åkte skidor. De fungerade på något

sätt som mina ”surrogatföräldrar” och kontakterna fortsatte långt fram genom åren. Alf blev senare stor ”hotellkung” i Norge, men hans imperium brakade samman 1990.

Ofta kom det kända gäster till Gyllene Uttern; prins Bertil till lunch på genomresa från Halland, några gånger prinsessan Sibylla och hennes ”Hagaprincessor” för övernattning, likaså Sven Hedin och många andra av den tidens kändisar. Svend Asmussen och hans kvintett var mycket trevliga och en kärlekshistoria utspelades på hotellet i deras skugga.

En exotisk gäst var exdrottningen av Siam. Hon gav mig en femkronorsedel sedan jag släpat upp alla hennes väskor på hotellrummet och det var första gången jag fick dricks med så högt belopp och i form av en sedel.

Engelska besökare var vanliga, men de hade alltid ont om pengar. Det gjorde inte så mycket då de överlag var trevliga och utlovade husrum ifall jag skulle komma till England någon gång.

Utöver den då så vanliga scoutverksamheten ägnade jag rätt mycket fritid åt vanligt kamratliv. Tillsammans med trädgårdsmästardarsonen Rolf Blomqvist och postmästarsonen Yngve Hammarlund spelade jag kort och gjorde hyss. En del av dessa var livsfarliga och jag tänker då på vår produktion av handgranater. Dessa tillverkades med hjälp av inköpt krut och stubintråd samt tomhylsor som vi plockade upp vid skjutbanan. Vi var medvetna om den risk för explosion som fanns när hylsan, halvfylld med krut, med hovtång skulle klämmas ihop runt stubintråden, men vi var lyckosamma. Sedan återstod bara att stoppa den laddade patronen i en glasflaska, försluta denna, tända eld på stubinen och kasta granaten mot något mål, och genast slänga sig i skydd nere i ett dike.

En sommarmånad tillbringade vår familj i ett förhyrt litet hus i Visby invid ringmuren och utforskade under några veckor såväl staden som delar av landsbygden. Bland annat gjorde vi en några dagar lång utflykt till Stora Karlsö där vi övernattade.

Ön med dess fågelliv, Linnés askträd och grottan Stora Förvar gjorde ett starkt intryck.

Jag är alltsedan dess mycket förtjust i Gotland och därtill den dialekt som där talas. Babben Larsson är min favorit, liksom Eva Sjöstrand som på radions P2 varje lördagsmorgon sänder ut skön musik från detta vackra landskap.

Krigsslutet i maj 1945 kommer jag väl ihåg, mest genom radiatorrapporterna från Stockholm och tidningsläsning. Men i Gränna märktes inga jublande folkmassor, vilket förundrade mig och gjorde mig besviken. Det fanns ju ändå många flyktinggrupper i vår lilla stad, balter, danska judar, olika andra ”internerade” från kriget, men jag kommer inte ihåg några publika manifestationer heller från dem, vilket är lite märkligt. Naturligtvis festade ändå de olika grupperna, men för sig själva.

Några svårigheter att hänga med i skolan under Grännatiden hade jag inte, sådana skulle komma senare, i Lund. Vår lärare, Bertil Ander, gav oss en hoppfull syn på framtiden genom upplysningen att antalet födda i vår åldersgrupp 1932 varit det lägsta på många år och att vi därför inte skulle få några problem att skaffa oss arbete senare i livet. Han öppnade också våra ögon för efterkrigstidens värld där Sydamerika, särskilt Argentina, enligt honom kunde väntas erbjuda stora möjligheter, även för pojkar från Småland som där kunde bygga upp en förmögenhet. Om flickornas möjligheter sades ingenting.

Långt senare reflekterade jag över detta råd som även Wallenbergsfären länge verkade följa, i stället för att satsa på Asien som de flesta andra finansärer gjorde. Fanns det kanske hos Wallenbergs högre chefer någon som hade gått i folkskola för Bertil Ander i Gränna?

Efter folkskolan följde fyra år i den nyinrättade Högre Folkskolan som 1948 ledde fram till realexamen som privatist vid läroverket i Jönköping.

Med viss skam minns jag ett pojkestreck som jag var med om under denna tid. En vindruva lades "kollektivt" på den illa omtyckte engelskläraren Hammarströms stol. Han satte sig och märkte ingenting. Men nästa dag blev det räfst och rättarting. De skyldiga, vi var fem-sex stycken, blev så småningom avslöjade och straffades med nedsatt sedebetyg. Hammarström tog kontakt med min mor för att ytterligare understryka situationens allvar, men hon skrattade bara och sade att det där var ju roligt. Men, tillade hon, det var då också naturligt att pojarna fick betala för det roliga, det vill säga kemtvätten av Hammarströms byxor. Denna inställning till barns bus var mycket typisk för henne. Kontrasten till min far var stor.

Bland de många flyktinggrupperna i Gränna intog balterna en särställning när de anlände kring krigsslutet. Vi rördes över deras öde, liksom de finska flyktingbarnens. Utlämningen av baltiska flyktingar till Sovjet 1946 engagerade mig mycket och har följt mig genom åren som en stor skam för Sverige.

Jag följde redan under kriget ganska väl med i krigshändelserna, inte minst tack vare mors intresse av att diskutera dessa med mig. Av pedagogiskt intresse prenumererade hon på såväl Ture Nermans "Trots allt" som den tyskvänliga "Tyska Röster" och gav mig därigenom tidigt möjligheten att jämföra olika beskrivningar av verkligheten. Den förmånen var jag ganska ensam om i kamratkretsen och jag förstod att kriget och dess utveckling sällan diskuterades med barnen i de andra hemmen. Ett undantag var min skolkamrat Inge Björck vars far var kommunist och därmed olyckligt påverkade sin sons sinnelag, så mycket att denne under en period inte längre ville leka med mig eftersom jag jämställde kommunismens illgärningar med nazismens.

Det var baltutlämningen som näst efter vinterkriget engagerade mig i synen på vårt förhållande till Sovjet och senare i ett allmänt utrikespolitiskt intresse. Detta understöddes kraftigt av mor och

jag kommer ihåg att vi ofta talade om det kalla kriget mellan öst och väst och när det tredje världskriget skulle bryta ut.

Sommaren 1946 deltog jag i ett stort scoutläger på Gränsö nära Västervik under vilket jag en dag tillsammans med två kamrater blev intervjuad i radio av Lennart Hyland och scoutchefen Folke Bernadotte. Detta var naturligtvis stort, ett framträdande

Lennart Hyland intervjuar Folke Bernadotte och mig 1946.

inför det radiolyssnande svenska folket! Att jag blev utvald av Hyland var en ren tillfällighet eftersom jag kom springande på en stig och kolliderade med honom.

Samma år var det konfirmation i Gränna kyrka och jag kommer ihåg hur vår kyrkoherde i sina böner under vårvintern särskilt bad för hertiginnan av Västerbotten det vill säga prinsessan Sibylla. Mer eller mindre hela Sverige höll ju tummarna för att det äntligen skulle bli en pojke så att successionen till tronen säkrades. Och så blev det också. Något kalas eller någon högtidlighet hemma efter konfirmationen har jag inget minne av, men den svarta kostymen med tillhörande långbyxor var fin och dessutom fick jag en klocka av märket Runa Sport som fortfarande finns kvar i en byrålåda och fungerar efter uppdragning. Jag hade blivit vuxen.

En morgon på våren 1947 kom i radion beskedet att prins Gustaf Adolf hade omkommit i en flygolycka på Kastrup. Bland övriga dödsoffer fanns också den kända sångerskan Grace Moore. Budet om arvprinsens död förmedlades av vår normalt buttre och kommunistiske fastighetsskötare som kom och ringde på. Han kunde inte hålla tillbaka sina tårar. Vi talade länge om denna oväntade reaktion från den övertygade revolutionären som i stället borde ha fröjdats över att republiken plötsligt hade ryckt närmare.

Lite senare samma år fick jag vara med på ett internationellt scoutläger i norra Frankrike, en jamboree. Folke Bernadotte ledde den svenska truppen, men jag kan inte påstå att vi återupptog kontakten från Gränsölägret året före. Han upplevdes av oss som en ganska sträv herre. Kanske hade han viktigare saker att tänka på.

Färden till Le Havre gick med båt. Regina hette hon och hade i krigets slutskede använts för transport av koncentrationslägerfångar till Sverige. Jag minns särskilt färden genom Kielkanalen som kantades av tiggande barn och vuxna. Vi köpte cigaretter på

båten och kastade över paketen till kajen, alternativt fick småpojkar dyka ner i vattnet för att hämta upp vad som råkat hamna där. Någon lek från vår sida var det inte fråga om. Vi förstod mycket väl hur svårt dessa människor fortfarande hade det. Det syntes för övrigt på dem.

På Nordsjön blåste det full storm och jag blev ordentligt sjösjuk men tillfrisknade i tid för att på avstånd kunna beskåda de berömda vita klipporna i Dover. Från hamnen i Le Havre transporterades vi med buss till det stora scoutlägret på en plats norr om Paris som hette Moisson. Det var stekande hett i bussen, inget vatten och utanför fönstren passerade ett gammalt, slitet och sönderskjutet Frankrike.

Meningen med jamboreen var naturligtvis att knyta kontakter över gränserna efter kriget, och så skedde även i mitt fall med scouter från olika länder och fortsatte med brev under många år därefter, i ett par fall kompletterade med besök i Sverige.

En av de nyfunna kamraterna var ungraren Piffko Pal som senare blev framstående professor i medicin. Vi brevväxlade i flera decennier och jag förundrades över den frispråkighet han visade i de brev han sände mig under den hårda kommunisttiden. Trots ganska öppen opposition mot sin regim klarade han sig undan repressalier.

Vi träffades våren 1967 vid ett besök i tjänsten i Budapest följt av hans besök i Sverige sommaren 1968. Jag förstod då bättre hans hårda konservatism grundad på djup katolsk religiositet. Han var synnerligen skeptisk till den svenska optimismen om möjligheterna till en fredlig utveckling av kommunismen i Östeuropa, med Pragvåren som grund. Den 22 augusti krossades de förväntningarna.

Fransmannen Daniel Unguran var en annan bekant från jamboreen, en friskus som oanmäld plötsligt anlände till vårt hem i Gränna på julafton 1947. Naturligtvis blev han välkomnad och

omhändertagen. Från det veckolånga besöket minns jag mest hans enorma och osläckliga kärlek till svensk varm korv med senap som serverades från ett korvstånd intill Per Brahe-statyn på Stortorget. Senare i livet blev han stridsflygare i Algeriet men ville aldrig berätta mer än så för mig när vi träffades igen i Paris på 1970-talet. Han hade då nått en hög position i den franska motsvarigheten till telefonbolaget Ericsson.

Ett skräckminne från jamboreen är en bussutflykt som vi gjorde till Paris och Eiffeltornet. Med en grupp kamrater hade jag tagit hissen upp till högsta våningsplanet och ensam dröjt mig kvar där. För sent insåg jag innebörden av den långa kön framför hissen för nedfärd; min chans att hinna ner i tid före bussens avgång var obefintlig. Återstod trapporna. Jag rusade nerför dem det fortaste jag kunde, medveten om att ingen där nere höll koll på om alla hade kommit tillbaka. Vad göra om bussen var försvunnen? Jag hann ner i tid, men det var knappt. Bussen skulle just gå och jag var inte saknad.

Att komma för sent till något, ett flygs eller tågs avgång, har i hela mitt liv varit ett återkommande ämne för mina nattliga mardrömmar, kanske med Eiffeltornet som ursprunglig bakgrund, men med många senare påfyllningar.

På återvägen till Sverige blev vi scouter internerade bakom stängsel på en skolgård i Trelleborg eftersom vi misstänktes kunna vara smittade av salmonella. Det visade sig vara falskt alarm och vi släpptes lösa efter att ha blivit nyfiket betraktade som djur i bur av nyfikna trelleborgare.

Våren 1948 fullföljde jag studierna i Grännas nyinrättade Högre Folkskola, en realskola utan examensrättigheter. Detta innebar att vi som privatister efter fyra års skolgång fick prövas för realexamen i samtliga ämnen av okända lärare vid läroverket i Jönköping. Det tog ett par dagar och var nog den hårdaste kunskapsprövning som jag genomgått i mitt liv. Flera av kamraterna kuggades, men den grå mössan blev min.

Gymnasist i Lund

och med min egen lyckligt avklarade realexamen var också åren i Gränna till ända och ett nytt liv väntade i Lund. Mor hade köpt ett litet hus i den nybyggda "Negerbyn" ute på öster, så kallad eftersom alla hus hade platta tak. Dessa klarade inte av snö och regnvatten så vi hörde till dem som trots byggregrektionerna fick tillstånd att låta bygga på med ett sadeltak. Därmed skapades en välbehövlig övervåning som rymde två sovrum och tvättrum för mig och min syster.

Som fäder brukar ha för sed ville min far att jag skulle följa i hans fotspår och bli läkare. Därför borde jag söka mig till reallinjen. Jag var en lydig son och protesterade inte, trots att jag inte kände den minsta böjelse att yrkesmässigt närma mig blod och sjuka människor eller rota i deras trasiga kroppar. Jag borde ha blivit latinare, men det blev alltså den fyraåriga reallinjen när jag 1948 sökte mig in på den anrika Katedralskolan i Lund. Någon treårig fanns inte och jag "förlorade" därmed ett år.

Jag kom in i en kamratkrets som jag trivdes mycket väl med och kontakterna har fortsatt genom åren. Trivseln i kamratlivet bidrog dock till att jag slarvade med studierna i de naturvetenskapliga ämnena och i tredje ring fick jag flera underbetyg som hotade uppflyttningen till fjärde ring. Märkligt nog fattade jag inte hur illa ute jag var, men ett vänligt sinnat lärarkollegium röstade fram mig.

Koreakriget bröt ut under midsommarafton 1950 och jag meddelade detta till den koreanske Londonambassadören som just då bodde på Gyllene Uttern där jag fortfarande sommar-

arbetade. Han avbröt omgående sin hotellvistelse för att återgå till sin post. Föga anade jag att överlämnande av budskap till främmande länders representanter senare i mitt liv skulle bli en vanlig syssla.

Att detta krig betraktades så allvarligt att det skulle kunna utvecklas till ett storkrig mellan stormakterna, det begrep jag heller inte, men det fruktade tydligen Tage Erlander, att döma av en senare offentliggjord bandinspelning från midsommarafton 1950. Vår statsminister sitter då ensam i sitt rum på Kanslihuset i Stockholm och prövar att till en nyanskaffad bandspelare förmedla sina tankar, detta samtidigt som nyheterna från Korea kommer fram via radion. Han fruktar ett tredje världskrig och försöker förgäves samla berörda ministrar. Resultatet är synnerligen hörvärt även i dag.

Från skolåren i Lund minns jag bland mycket annat alla bridgekvällarna med Per Ohlin, Jan Lanke och Göran Bodfors, liksom de många eftermiddagarna vid bordsbiljarden hemma hos klasskamraten Bengt-Arne Schatz i hörnhuset vid Mårtenstorget. Där var det alltid öppet hus och hans moder bjöd på godsaker.

Några romanser hann jag avverka de här åren, men de var av det oskyldiga slaget. De kvinnliga eleverna var för övrigt i stark minoritet på reallinjen och kunde välja och vraka. Under mina två första år på "Katte" var vi enbart elva pojkar i RI b där jag var placerad och vi vantrivdes inte alls av den anledningen.

Många av lärarna var original, var och en på sitt sätt. Jag nöjer mig med att beskriva några av de minnesvärda.

Torsten Hagnell var vår musiklärare, försedd med mycket god röst men av ett fysiskt handikapp förhindrad att uppträda på scen som operasångare. Han lärde mig förstå och uppskatta klassisk musik och att sjunga i kör. Mozarts Ave Verum Corpus blev min inträdesbiljett till den körsång som jag efter studentexamen med sådan energi skulle bedriva i Lunds Studentsångförening.

I Gränna hade jag haft den utmärkte tyskläraren Sten-Sture Roubert som gjort inläringen av tyska lustfylld och medfört att jag fick stort A på realexamensskrivningen. När jag på hösten 1948 hamnade hos den fruktade tyskläraren Ivar Ljungerud på Katedralskolan rasade betyget ordentligt. Längre förblev ändå tyskan mitt bästa utländska språk innan engelskan drog förbi.

Ljungerud var skräcken för nästan alla elever. Han underbläste den genom sitt eget medvetna beteende, till exempel med hög röst plötsligt utslängda frågor som vållade tankestillestånd hos eleven alltmedan han själv i väntan på svar lutade sig bakåt i sin stol och lät tungspetsen sadistiskt leka runt läpparna under mustaschen. Stig Järrel måste ha haft Ljungerud som förebild när han spelade Caligula i filmen "Hets".

Vi hatade honom, även för hans anekdoter som han förväntade att vi skulle skratta åt. En gång beslöt vi oss för att efter nästa skämksamhet sitta tysta. Så skedde, men när han inte fick den avsedda reaktionen röt han ut mot klassen: "Skratta!". Då lydde vi, pliktskyldigast. Kanske hade han humor.

Augusta Björling var Ljungeruds absoluta motsats, en förtju-sande gammal dam som lärde oss engelska den mjuka vägen, men under lektionerna gärna lät sig lockas in i helt ovidkommande samtal och diskussioner om engelska filmer som vi nyligen hade sett. Naturligtvis på engelska.

"Mana" Rosén var kristendoms lärare och som sådan gärna upptagen med att levandegöra Martin Luthers verk, ja så till den grad att han själv lockades agera som denne vid uppspikandet av de berömda teserna på kyrkporten i Wittenberg.

Ofta ledde vi "Mana" åt det hållet när någon tråkig läxa skulle förhöras. Det räckte med en oskyldig fråga "Hur var det nu med Luther när han var i Wittenberg?" Rosén föll omedelbart i fällan och vi kunde åter avnjuta hans skådespelartalanger medan minuterna tickade fram mot befrielsen vid timmens slut.

Geografiläraren kallades "Siluren" och vi visste alla att han var

en tragisk gestalt med stor intelligens, men som inte kunde styra sin svåra alkoholism. Det hände någon gång att han fick hämtas ut ur klassrummet under pågående lektion.

Gymnastikläraren, tillika brandkaptenen, Einar Oterdahl, "Sprutis", var ett annat original. Han höll fast vid de militaristiska inslag i undervisningen som sedan Per Henrik Lings dagar hade dröjt sig kvar i gymnastiksalarna. Under gymnastikövningarna bar han alltid med sig en florett, men jag blev aldrig vittne till dess användning. Vi tillhölls att vid frågor till honom alltid börja med orden "Kapten, jag anhåller ...".

Men Sprutis var också en varm vän av klassisk teater och en given åskådare när teaterföreningen Scenia framförde sina pjäser. Jan Hemmel var på min tid den drivande kraften bakom denna ryktbara förening och jag spelade med i några pjäser utan att mina skådespelarprestationer har gått till eftervärlden. Mest minns jag framförandet av Strindbergs Carl XII där Jan spelade kungen och jag hade rollen som Feif, kungens sekreterare. I den välfyllda salen, där Carl XII själv en gång hade huserat, satt Sprutis i brandchefsuniform och applåderade entusiastiskt.

De första åren på "Katte" hade jag i matematik den före detta sjömannen och synnerligen kompetente läraren Harry Malmheden. Vi uppskattade honom mycket, även när han skällde ut oss på sitt speciella vis. När någon av oss obegåvade stod framme vid svarta tavlan och hade dabbat sig i uträkningen, ljöd Malmhedens tordönsröst nere från klassrummet: "Begravning Månsson! Begravning, med blommor och militärmusik." Det där med blommor och militärmusik lade han till i särskilt svåra fall. Alla skrattade och tyckte det var kul. Även Månsson.

Klassföreståndare de sista åren var Gunnar Ehlefors, på ytan jovialisk, men sträng när så behövdes. Från sitt hörnfönster på Klostergatan bevakade han på helgdagskvällarna att ingen av oss bröt mot förbudet att vistas på detta populära gångstråk efter klockan nio på kvällen.

R IV a på Katedralskolan 1952. Klassföreståndaren Gunnar Ehlefors i mitten.

Den 7 maj 1952 blev jag utan problem student. Friheten öppnade sig, men först måste jag göra tjänst för Kungen, som det då ibland hette.

Trogen min fars tillsägelser hade jag inför sommaren anmält mig till den tre månader långa första värnpliktstjänstgöringen för blivande läkare som varje år anordnades på trängregementet T4 i Hässleholm. Utbildningen i militär drill var seriöst upplagd men blev ofta ett stort skämt eftersom i leden fanns några äldre och erfarna Lundaspexare. De gjorde livet svårt för den stamanställda furir som skulle lära oss att göra höger och vänster om, dessutom att utföra ålning medelst hasning. Det gick inte så bra. Förgäves sökte underbefälet straffa oss och senare i livet skämdes nog många av oss över skämtsamheterna.

Lite allvarligt blev det dock en dag i slutet av augusti när vi försattes i ”beredskapsläge” för att vid behov hjälpa till att leta reda på den då mycket omtalade Hurvamördaren. Men vi slapp ifrån uppgiften när hans kropp snart hittades i en sjö i närheten.